STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2025, nr. 3(183)

CZU: 343.15:340.115:343.14 **https://doi.org/10.59295/sum3(183)2025_10**

INTEGRAREA METODOLOGIEI DE ANALIZĂ JURIDICĂ ÎN PROCESUL DE MOTIVARE A HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI

Dumitru DUMITRAȘCU,
Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți

Hotărârea integrală este compusă din patru părți: partea introductivă, partea descriptivă, motivarea și partea dispozitivă. În motivare, instanța trebuie să indice circumstanțele cauzei astfel cum au fost stabilite de ea, probele pe care se bazează concluziile sale cu privire la aceste circumstanțe, argumentele prezentate de instanță pentru respingerea anumitor probe și legile de care s-a călăuzit judecătorul. Cu toate acestea avem o „cultură" consacrată a motivării limitate a hotărârilor, ceea ce explică de ce judecătorii evită să evidențieze argumentele prezentate la adoptarea hotărârii judecătorești. Prin urmare, vom prezenta modul în care diferite modalități de structurare a gândirii cu privire la problemele juridice, modul în care metodele de scriere și analiză juridică pot fi integrate în procesul de motivare a hotărârilor judecătorești pentru a îmbunătăți calitatea acestora.

Cuvintele-cheie: *argumentare, judecată, analiză juridică, scriere juridică, IRAC, proces echitabil.*

INTEGRATING THE LEGAL ANALYSIS METHODOLOGY INTO THE PROCESS OF REASONING JUDGEMENTS

The full judgment consists of four parts: the introductory part, the descriptive part, the reasoning and the resolution part. In its reasoning, the court must indicate the circumstances of the case as established by the court, the evidence on which its conclusions regarding those circumstances are based, the arguments put forward by the court in rejecting certain evidence, and the laws which guided the court. However, unfortunately, we have an established „culture" of limited reasoning of judgments, which explains why judges avoid highlighting the arguments put forward when adopting the order. Therefore, we will present how different ways of structuring thinking about legal issues, how methods of legal writing and analysis can be integrated into the process of reasoning of court decisions in order to improve the quality of court decisions.

Keywords: *reasoning, judgment, legal analysis, legal writing, IRAC, fair trial.*

Introducere

Hotărârea judecătorească – *sententia* – reprezintă actul final și de dispoziție al instanței prin care se soluționează, cu autoritate de lucru judecat, litigiul dintre părți. Întreaga activitate judiciară se realizează cu scopul de a soluționa un conflict de drept concret. Datorită acestui fapt, hotărârea judecătorească – desemnând tocmai rezultatul activității judiciare (*quod iudex sentit*) – reprezintă, fără îndoială, cel mai important act al justiției.

Prin urmare, hotărârile judecătorești reprezintă pilonul central al sistemului de justiție în orice societate bazată pe principiile statului de drept. Acestea nu sunt doar simple decizii legale, ci sunt rezultatul unui proces complex de analiză, interpretare și aplicare a legii în funcție de circumstanțele cauzei. Importanța hotărârilor judecătorești ca act de justiție constă în asigurarea respectării drepturilor individuale, protejării principiilor fundamentale ale democrației și contribuie la menținerea ordinii de drept.

Importanța hotărârii judecătorești se relevă pregnant atât din punctul de vedere al părților, cât și al societății în general [1, p. 17]. Pentru părți, hotărârea este destinată să pună capăt litigiului dintre ele și să protejeze drepturile lor concrete. Pentru societate, hotărârea judecătorească, în general, reprezintă un mijloc eficient de restabilire a ordinii de drept democratice și de eficientizare a normelor de drept. Hotărârea judecătorească are însă și un pronunțat caracter educativ, prevenind încălcarea dreptului de către acei cetățeni care, în cazuri similare, ar fi tentați să nesocotească drepturile subiective recunoscute de ordinea juridică.

Rezultate obținute și discuții

În procesul civil, hotărârea judecătorească, prin cuprins, constă din partea introductivă, descriptivă, motivare și dispozitiv, potrivit art. 241 al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova [2]. În partea introductivă se indică locul și data adoptării, denumirea instanței care o pronunță, numele membrilor completului de judecată, al grefierului, al părților și al celorlalți participanți la proces, al reprezentanților, obiectul litigiului și pretenția înaintată judecății, mențiunea despre caracterul public sau închis al ședinței. În partea descriptivă se indică succint pretențiile reclamantului, obiecțiile pârâtului și explicațiile celorlalți participanți la proces. În motivare se indică: circumstanțele cauzei, constatate de instanță, probele pe care se întemeiază concluziile ei privitoare la aceste circumstanțe, argumentele invocate de instanță la respingerea unor probe, legile de care s-a călăuzit instanța. Dispozitivul cuprinde concluzia instanței judecătorești privind admiterea sau respingerea integrală sau parțială a acțiunii, repartizarea cheltuielilor de judecată, calea și termenul de atac al hotărârii.

În procesul penal, conform art. 392 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova [3], hotărârea judecătorească (sentința) constă din partea introductivă, partea descriptivă și dispozitiv. Motivarea sentinței, adică de ce instanța de judecată a ajuns la concluzia de condamnare sau de achitare, se cuprinde în partea descriptivă a sentinței. În cadrul acestea, instanța trebuie să indice descrierea faptei criminale, considerată ca fiind dovedită, indicându-se locul, timpul, modul săvârșirii ei, forma și gradul de vinovăție, motivele și consecințele infracțiunii; probele pe care se întemeiază concluziile instanței de judecată și motivele pentru care instanța a respins alte probe. Iar în cazul sentinței de achitare, se va indica descrierea circumstanțelor cauzei constatate de instanța de judecată și enunțarea temeiurilor pentru achitarea inculpatului, cu indicarea motivelor pentru care instanța respinge probele aduse în sprijinul acuzării.

Doctrina a considerat în mod constant că motivarea este un element esențial al hotărârii judecătorești, iar lipsa acesteia atrage casarea ei [4, p. 912]. Respectiv, considerentele sau motivele de fapt și de drept reprezintă un element necesar al oricărei hotărâri judecătorești. În sistemul procesual tradițional motivarea a avut și are un rol deosebit de important. Ea este o puternică garanție a imparțialității judecătorului, a calității actului de justiție și oferă posibilitatea unui cerc larg de persoane de a cunoaște conținutul motivelor ce au determinat pronunțarea unei anumite hotărâri judecătorești. Motivarea hotărârii oferă și posibilitatea exercitării de către instanțele superioare a unui control judiciar eficient și optim, reprezentând pentru părți și o garanție împotriva arbitrarului [4, p. 912].

Pornind de la necesitatea și importanța sa distinctă, literatura de specialitate a apreciat faptul că [4, p. 455] motivarea trebuie să întrunească anumite cerințe, printre care: ea trebuie să fie clară, precisă și necontradictorie, astfel încât din ea să rezulte justețea soluției pronunțate. O motivare corectă presupune: răspunsuri precise la toate capetele de cerere și la toate apărările formulate pe baza tuturor probelor administrate în cauză, a argumentelor și raționamentelor juridice, a principiilor și a regulilor de drept substanțial și procesual; referirea la realitatea faptelor și la judecățile verificate în concret în speța respectivă, prin evitarea motivărilor sprijinite pe formulări generale, abstracte; consecvența și principialitatea, care exclud existența considerentelor contradictorii (legea nu interzice motivarea alternativă sau subsidiară, întrucât, în acest caz, un considerent nu îl exclude pe celălalt); respectarea strictă a soluției în dispozitivul hotărârii. Astfel, motivarea unei hotărâri nu reprezintă o problemă de volum, ci una de conținut. Instanța trebuie să prezinte motivele care au determinat-o să pronunțe soluția, iar nu stări descriptive, fără relevanță pentru rezolvarea pricinii (de exemplu, nu este suficientă redarea în rezumat a probelor administrate, ci trebuie să se înfățișeze temeiurile pentru care s-a respins o probă, pentru care din două probe s-a ales una și s-a înlăturat cealaltă etc.).

Mai mult decât atât, motivarea hotărârii judecătorești este privită ca o garanție a dreptului la un proces echitabil, consfințit de art. 6, par. 1 al Convenției europene a drepturilor omului, deși convenția nu specifică nicio cerință privind felul în care hotărârile instanțelor naționale ar trebui să arate. Cu toate acestea, Curtea Europeană a interpretat art. 6, par. 1 și a explicat că instanța penală are datoria să explice motivele hotărârii [6, p. 16]. Așadar, garanțiile implicite ale art. 6, par. 1 includ obligația de a motiva hotărârile judecătorești. O decizie motivată permite părților să demonstreze că a fost audiată în mod real cauza lor.

În anul 2008, Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) a emis o opinie cu privire la calitatea hotărârilor judecătorești [7]. În acest sens, CCJE recomandă ca toate hotărârile judecătorești să fie

inteligibile, scrie într-un limbaj clar și simplu – o precondiție pentru a asigura înțelegerea lor de către părți și de publicul general. Astfel, conținutul hotărârilor trebuie să fie coerent, iar motivația să fie formulată într-un stil clar și accesibil tuturor. De asemenea, se recomandă ca autoritățile judiciare să elaboreze un compendiu cu exemple de hotărâri de calitate, care să poată fi utilizate pentru a facilita procesul de scriere a hotărârilor.

Cu părere de rău, motivarea hotărârilor judecătorești nu a fost și nu este neapărat un punct forte al sistemului judecătoresc din Republica Moldova. Dimpotrivă, hotărârile judecătorești reprezintă adesea texte lungi, incoerente, greu de citit și de înțeles [8, p. 7]. Strategia privind sectorul justiției pentru anii 2021–2024 recunoaște că motivarea hotărârilor judecătorești în Moldova este o problemă serioasă și prevede un obiectiv specific (2.2) pentru îmbunătățirea calității actelor judiciare și a practicii judiciare. Această sarcină ambițioasă presupune, printre altele, identificarea deficiențelor cunoscute și necunoscute de ordin juridic și practic care afectează calitatea acestora.

Modalitățile prin care judecătorii „dospesc" artificial până la dimensiuni aiuritoare conținutul unei hotărâri sunt diverse, principalele fiind următoarele [9, p. 10-15]:

a) Scanarea – evitând efortul realizării de sinteze pe marginea tuturor cererilor aflate în materialele dosarului, judecătorii au recurs la preluarea integrală a conținutului acestora prin scanare. Ca rezultat, a apărut un număr impresionant de hotărâri judecătorești cu peste 20-30 de pagini, ajungând frecvent la 50, 60 sau, mai rar, la peste o sută de pagini, hotărâri în care raționamentul judecătorului era cuprins la final doar în 1/2, 1-2 pagini sau mai puțin;

b) O altă modalitate de „lungire" artificială a considerentelor unei hotărâri judecătorești, dar și de diluare a esenței acesteia, o constituie citarea excesivă a unor texte de lege (uneori secțiuni de 10-15 articole) sau a unor puncte de vedere din doctrină (redarea copy-paste a unor nesfârșite pasaje din tot felul de cursuri universitare). Efectele negative ale acestui fenomen nu vizează doar aspectul cantitativ al încărcării nejustificate a unei hotărâri judecătorești cu o mulțime de texte legale nerelevante ori cu aspecte de dispută doctrinară, ci ridică și suspiciunea că respectivul judecător este incapabil să indice temeiul de drept concret al soluției sale și că se ascunde argumentativ derobator în spatele unor opinii teoretice, exprimate în publicistica juridică de autori respectați și respectabili, fapt care, la fel, ar trebui să constituie obiect de preocupare pentru comisiile de evaluare;

c) În strânsă legătură cu punctul b), trebuie invocată practica multor judecători de a include în cuprinsul considerentelor hotărârii, fără nicio legătură cu fondul litigiului soluționat, a unor ample citate din Convenția europeană a drepturilor omului ori din hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului sau ale Curții de Justiție a Uniunii Europene. Sigur că în anumite situații limitative judecătorul este dator să se exprime și să lămurească unele aspecte. Din păcate însă, în majoritatea cazurilor, judecătorul se simte dator, fără nicio justificare, să enumere o sumedenie de hotărâri ale instanțelor europene care i se par lui că susțin punctul de vedere pe care l-a adoptat prin hotărâre. Și această practică scoate în evidență nesiguranța judecătorului cu privire la justețea propriei decizii judecătorești și a raționamentului logico-juridic aferent;

d) O ultimă remarcă asupra domeniului analizat o constituie acuratețea exprimării în cuprinsul considerentelor hotărârii judecătorești și ne referim aici la concizia propozițiilor, frazelor, a termenilor folosiți, dar și la acuratețea gramaticală. Cu certitudine, nu suntem singurii care au întâlnit hotărâri din care nu înțelegi nimic din cauza modului confuz de exprimare, a folosirii unor cuvinte sau expresii echivoce, din care poți presupune/reține/deduce mai multe sensuri interpretative, ori hotărâri în care motivarea juridică este înlocuită cu tot felul de impresii/trăiri/frustrări/complexe ale redactorului judecător, câmp de exprimare al unor personalități cel puțin îngrijorătoare.

Printre factorii care influențează calitatea motivării hotărârilor judecătorești se enumeră calitatea instruirii. Astfel [8, p. 38-39], 16,4% dintre respondenții la un sondaj online afirmă că calitatea instruirii în cadrul Institutului Național al Justiției afectează negativ calitatea motivărilor judecătorești. Iar 11% dintre respondenții la sondajul online afirmă că calitatea instruirii în cadrul facultăților de drept afectează negativ calitatea motivării. Studiul privind calitatea motivării hotărârilor judecătorești [8, p. 48] recomandă introducerea cursurilor de gândire critică și redactare a textelor și argumentare juridică, acesta ar fi o bună îmbunătățire pentru toți viitorii profesioniști în drept.

În legătură cu aceasta, relevăm faptul că National Center for State Courts Williamsburg, Sucursala Chișinău, implementează Programul „Consolidarea cercetării, scrierii și argumentării juridice în Moldova”, care este un program de grant de trei ani pentru a ajuta facultățile de drept din Republica Moldova să dezvolte și să implementeze un curs de gândire critică, argumentare, cercetare și scriere juridică, consolidând, în același timp, instruirea studenților de la facultățile de drept în domeniul eticii juridice, anticorupției, justiției penale, precum și al altor subiecte, folosind metodologii și conținuturi elaborate de echipa programului.

Un aspect esențial pentru motivarea hotărârilor judecătorești reprezintă procesul de argumentare. Argumentarea reprezintă acea operație mintală ce asigură fundamentarea validității aserțiunilor (enunțurilor, propozițiilor etc.), justificarea deciziilor, scopurilor, faptelor, respectiv, pronunțate, luate, urmărite, comise de anumite persoane. În cadrul activității raționale juridice, fundamentarea prezintă un act rațional specific, în care adevărurile faptice (obiective), trecând prin „tiparele” normelor juridice, ale regulilor, devin adevăruri judiciare [10, p. 259]. În cazul argumentării scrise trebuie să ne asigurăm că interlocutorul nostru înțelege exact ceea ce dorim să susținem, că nu folosim termeni nedefiniți, că ideile sunt expuse în ordinea cuvenită și sunt relevante, potrivite argumentării.

Un instrument de cercetare și scriere juridică, axat pe argumentare temeinică și concizie, pe care învață să îl aplice eficient studenții de la Drept, este așa-numita metodă IRAC (Issue-Rule-Application-Conclusion). Părintele acestei metode este considerat Lon Fuller, unul dintre cei mai importanți patru teoreticieni juridici americani din ultima sută de ani, susține profesorul american de cercetare Robert Samuel Summers [11].

Acronimul IRAC se descifrează după cum urmează: problema/întrebarea-problemă (I), norma de drept (R), argumentul/analiza (A) și concluzia (C). Respectiva metodă de cercetare și scriere se fundamentează pe modele de raționament inductiv și deductiv în drept. Dacă este înțeleasă și executată în mod corespunzător, structura de analiză juridică IRAC este un instrument util în gândirea și rezolvarea problemelor juridice, deoarece reproduce modul în care juriștii abordează rezolvarea problemelor: colectarea faptelor pentru a identifica problema, identificarea normelor aplicabile, analiza problemei în lumina normelor și a faptelor și elaborarea concluziilor în urma analizei. Această structură facilitează comunicarea soluției ce rezultă din analiză, deoarece oferă un cadru fundamental axat pe destinatarul documentului și este ușor de citit [12, p. 6].

În acest context, metoda IRAC (Issue-Rule-Application-Conclusion) reprezintă un instrument valoros, care ar putea fi folosit de judecători pentru structurarea și elaborarea motivării hotărârilor lor. Primul pas al metodei IRAC implică identificarea și formularea clară a problemei sau a întrebării juridice esențiale pe care o implică cazul. Această problemă trebuie să fie specifică, relevanta și să reflecte aspectele centrale ale litigiului. Deseori, aceasta nu ridică mari probleme, pentru că judecătorul va pleca de la pretențiile părților din cadrul procesului judiciar.

În continuare, după ce este identificată problema/întrebarea, judecătorul va califica circumstanțele cauzei din punct de vedere juridic, prin găsirea normei de drept aplicabile cauzei. În acest pas, judecătorul va expune și va analiza regula de drept aplicabilă. Aceasta poate fi o lege scrisă, un precedent judiciar sau o interpretare a jurisprudenței relevante. Este esențial ca judecătorul să ofere o explicație clară și detaliată a regulii de drept, precum și să stabilească modul în care aceasta se aplică la situația specifică a cauzei.

Pasul următor implică aplicarea regulii de drept la faptele și circumstanțele cauzei. Judecătorul va analiza și va stabili modul în care regula de drept se aplică la situația concretă a părților implicate în proces. Acest pas poate implica o evaluare a probelor prezentate, a argumentelor părților și a altor elemente relevante pentru luarea unei decizii. Argumentul/analiza demonstrează că elementele normei de drept (regulii) sunt îndeplinite (sau nu) de către circumstanțele cauzei. Aceasta este cea mai voluminoasă parte a metodologiei IRAC. Este important ca în această secțiune judecătorul să nu se limiteze la rezumarea faptelor, de parcă acestea ar vorbi de la sine, trebuie să le analizeze aplicând regula (norma de drept) la faptele descrise în problema juridică.

Secțiunea *Analiza* sintetizează secțiunile *Regula* și *Problema* privind faptele cazului. Cu alte cuvinte, aceasta aplică *Regula*, care este menită să fie utilizată într-o varietate de împrejurări, la faptele specifice prezentate. Acest lucru este realizat în cadrul analitic IRAC pentru a ajunge la *Concluzie*. Deoarece faptele, *Problema* și *Regula* sunt sintetizate și integrate în secțiunea *Analiza*, în această secțiune sunt adesea incluse părți din fiecare dintre aceste componente [12, p. 4].

Ultima parte a metodei IRAC presupune formularea unei concluzii clare și raționale cu privire la problema discutată. Judecătorul va sintetiza argumentele și analiza realizată în etapele anterioare și va oferi o soluție ce dezleagă fondul cauzei. Această concluzie trebuie să fie logică, consecventă cu analiza prezentată și să explice în mod clar de ce anumite părți sau argumente au fost acceptate sau respinse. Cu alte cuvinte, concluzia reprezintă partea dispozitivă a hotărârii judecătorești, în care: în procesul civil – se cuprinde concluzia instanței judecătorești privind admiterea sau respingerea integrală sau parțială a acțiunii, repartizarea cheltuielilor de judecată, calea și termenul de atac al hotărârii; iar în procesul penal – se cuprinde concluzia instanței referitor la condamnarea sau achitarea inculpatului.

Concluzii

Observăm că metoda IRAC oferă o structură clară și coerentă pentru redactarea părții motivatoare a hotărârii judecătorești. Această structură ajută judecătorul să organizeze și să expună în mod logic argumentele și analiza sa, ceea ce face ca motivarea să fie mai ușor de înțeles și de urmărit de către justițiabili.

Așadar, metoda IRAC reprezintă un instrument valoros pentru motivarea hotărârilor judecătorești. Prin structura sa clară și logică, această metodă ajută la asigurarea transparenței, coerenței și legitimității procesului judiciar. Într-o societate democratică, cultivarea și aplicarea metodei IRAC în motivarea hotărârilor judecătorești poate să contribuie la garantarea accesului liber la justiție, la creșterea calității actului de justiție și, pe cale de consecință, la creșterea încrederii în sistemul judecătoresc.

Bibliografie:

1. DELEANU I. *Tratat de procedură civilă.* Vol. II. București: Universul Juridic, 2013. 835 p. ISBN: 978-973-127-989-3.
2. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 285-294 din 03.08.2018.
3. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003.* În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251 din 05.11.2013.
4. LEȘ I. *Tratat de drept procesual civil.* Vol. I. București: Universul Juridic, 2014. 971 p. ISBN: 978-606-673-318-2.
5. BOROI G., STANCU M. *Drept procesual civil.* București: Hamangiu, 2015. 1080 p. ISBN: 978-606-678-818-2.
6. *Convenția europeană a drepturilor omului ca parte integrantă a metodologiei judiciare – motivarea hotărârilor. 2016.* Disponibil: https://inm-lex.ro/fisiere/d_1776/CEDO%20ca%20parte%20integranta%20a%20metodologiei%20judiciare%20-%20motivarea%20hotararilor.pdf [Accesat: 10.04.2024].
7. *Opinion no. 11 (2008) of The Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the committee of ministers of The Council of Europe on the quality of judicial decisions. Strasbourg, 18 December 2008.* Disponibil: https://rm.coe.int/16807482bf#_ftn1 [Accesat la 10.04.2024].
8. GRIBINCEA V., DUMBRAVĂ H., CHIȘ A.A., CHIRTOACĂ I. *Raport. De la hotărâri judecătorești la justiție. Cum asigurăm o mai bună motivare a hotărârilor judecătorești în Republica Moldova?* Chișinău, 2021. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2022/01/2021-22-10-De-la-hotarari-judecatoresti-la-justitie_2021-RO_FINAL.pdf [Accesat: 10.04.2024].
9. POPA I. *Flagelul motivării kilometrice în fapt și în drept a hotărârii judecătorești.* În: *Revista Universul Juridic*, nr. 11/2019. ISSN: 2393-3445.
10. MOHOREA E. *Introducere în logică.* Chișinău: Arc, 2003. 289 p. ISBN: 9975-61-283-0.
11. Cepraga L., Nastas A., Cojocaru V. *Puncte de vedere referitoare la cercetarea și scrierea juridică*. Disponibil: https://www.universuljuridic.ro/puncte-de-vedere-referitoare-la-cercetarea-si-scrierea-juridica/ [Accesat: 10.04.2024].
12. *Tema 8: Metodologia de scriere și analiză juridică.* Disponibil: https://nationalcenterforstatecourts.app.box.com/s/tj5gufua3n00ia78pleizkck76fiv71j/file/1021813937355 [Accesat: 10.04.2024].

N. B.: *Studiu a fost prezentat la conferința națională cu participare internațională „Formarea competențelor de cercetare, scriere și argumentare juridică la facultățile de drept” (21.03.2024).*

Date despre autor:
***Dumitru DUMITRAȘCU*,** doctor în drept, lector universitar, Catedra de drept, Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți,
ORCID: 0000-0002-6430-1342
E-mail: dumitrascu.dum@gmail.com

Prezentat: 07.03.2025